

Sponsors in plaats van subsidie

Verlag van een stage in New York

In het kader van haar studie Kunst & Media Management liep Cathelijne Esser twee maanden stage bij de José Limón Dance Foundation in New York City. Een verslag van wonen en werken in bruisend New York.

New York City spreekt iedereen wel tot de verbeelding. Behalve dat het de stad is waar de sky de limit lijkt te zijn, is het vooral de place to be voor wie een passie heeft voor dans. Althans, als je veel lessen wilt volgen en nieuwe contacten wilt opdoen. Kenners beweren namelijk dat de metropool niet langer de plaats is waar je de cutting edge van de dans kunt spotten. Daarvoor moet je tegenwoordig gewoon in Europa zijn. Maar als danser kun je wel je hart ophalen bij de

'I want to be a part of it, New York, New York'

beroemde studio's van bijvoorbeeld Martha Graham, Merce Cunningham, Isadora Duncan, Alvin Ailey en José Limón, waar je van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat lessen kunt volgen. En je kunt er bijna dagelijks een dansvoorstelling zien in een van de ontelbare theaters. Dat New York een dansmekka is, blijkt alleen al uit het aantal dansgezelschappen dat hier gevestigd is: zo'n 200!

De ervaring van Amerikaanse dansgezelschappen met het werven van sponsors en fondsen bracht mij naar New York. In de Verenigde Staten is de bijdrage die de overheid levert aan dansgezelschappen - in de vorm van subsidie - te klein om een gezelschap draaiende te houden. Gezelschappen zijn dan ook goed in het genereren van eigen inkomsten: there's no profit like non profit is er aan de orde van de dag. De executive director van de Limón Dance Foundation besteedt daarom zo'n zeventig procent van zijn tijd aan het werven van sponsors en fondsen. Ik hoopte iets van die kennis en aanpak mee naar Nederland te nemen.

Nadat ik per email een brief naar de Limón Dance Foundation gestuurd had, kwam er in eerste instantie helemaal geen reactie. De datum waarop mijn stage zou moeten beginnen begon echter in zicht te komen, dus bleef ik de groep bestoken met emails. Totdat er op een avond telefoon uit New York kwam. De general manager wilde enkele details van mijn plannen weten.

woonruimte

Met Sinatra in je hoofd - 'I want to be a part of it, New York, New York' - sta je dan ineens op JFK-Airport, alsof je je eigen film binnenstapt. Een onvervalste yellow cab bracht me naar een hostel in de hippe wijk Chelsea, midden in Manhattan. Ondertussen hoorde ik het relaas aan van mijn Indische chauffeur, die door datzelfde liedje - 'if I can make it there, I'll make it anywhere' - naar New York was gelokt. Zijn American dream was inmiddels als een zeepbel uit elkaar gespat.

Vanuit Nederland woonruimte vinden was helaas niet gelukt. Er zat dus niets anders op dan op de bonnefooi te gaan. Het plan was om de eerste week vanuit een hostel naar woonruimte te zoeken. Wel met de wetenschap dat New Yorkers gewend zijn hun vaak kleine appartementen onmiddellijk te verhuren als ze een paar weken niet thuis zijn. Toch wilde het aanvankelijk niet zo lukken. Nadat we - een klasgenoot liep ook stage in New York - in het hostel twee weken de keuken gebroederlijk gedeeld hadden met de kakkerlakken, begon de moed ons in de schoenen te zakken, vooral omdat je in de meeste hostels maar een bepaalde tijd kunt blijven. Net op tijd ontdekten we een hostel van de Salvation Army (het Amerikaanse Leger des Heils) in de wijk Greenwich Village. Vroeger was dit de wijk waar veel kunstenaars woonden, nu is het vooral een gewild uitgaansgebied. Deze residency heeft overigens niets met liefdadigheid te maken, het is gewoon een commercieel bedrijf. We deelden een vierpersoonskamer met een Japans en een Canadees meisje. Heel gezellig, want ze werden een soort 'tijdelijke familie' van ons.

ouderwetse dramatiek

Mijn kennismaking met Limón beperkte zich voor de stage tot lessen in de Limóntechniek. De Limón Dance Company had ik nog nooit in het theater gezien. De eerste keer dat ik het gezelschap in de studio zag repeteren, moest ik wennen aan de dramatiek in het werk van Limón. Ik vond het nogal overdeven, zelfs een tikkeltje ouderwets. Terwijl ik in de studio zat be kroop met het gevoel terug te gaan in de tijd. Niet zo gek, als je bedenkt dat ik daarvoor acht maanden lang repetities en voorstellingen van Dance Works Rotterdam (DWR, voorheen De Rotterdamse Dansgroep) had bijgewoond, een gezelschap dat haar wortels heeft in de techniek van Cunningham. Als je de 'pure' dans van Ton Simons (artistiek leider DWR) gewend bent, is Limón op zijn zachtst gezegd een cultuurshock. Merce Cunningham en Jose Limón zijn twee uitersten. Ze hebben overigens gemeen dat ze allebei een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling van de moderne dans. Voor Cunningham is elk element van de voorstelling - beweging, licht, geluid - op zichzelf een uiting van expressie. Het is aan de kijker om te bepalen of er een betekenis in de voorstelling schuilt en of hij erdoor wordt geraakt. Cunningham maakt dan ook nooit verhalende choreografieën. Limón daarentegen was een verhalenverteller, altijd op zoek naar thema's die menselijke emoties lieten zien. De strijd van de mens met zijn omgeving en met zijn ziel staan

centraal. Zijn choreografieën gaan over mensen, hun levens en hun gevoelens.

Op een middag zag ik in de studio het gezelschap *There is a time* repeteren, een choreografie uit 1956. Het stuk is gebaseerd op een passage uit de bijbel: 'To every thing there is a time, and a purpose to every thing under heaven; a time to be born and a time to die'. Limón verbeeldt met deze choreografie de kringloop van het leven en de eeuwigheid van tijd. Hij gebruikt daarvoor een cirkel van dansers als symbol. Wat me die middag echt raakte was de solo and a time to laugh ('En een tijd om te lachen'), gedanst door Nina Watt. In dat gedeelte belichaamt Watt de emotie lachen, en dat doet ze meesterlijk. Daar is geen greintje toneelspelen bij. Dat voel je als toeschouwer in elke vezel van je lijf. Na zo'n solo ga je vanzelf van Limón houden. Nina Watt danst al sinds 1972 bij de Limón Dance Company en is daarmee een van de oudere dansers van een gezelschap waarin piepjonge en oudere dansers dansen.

houtrot

Het kantoor van de Limón Dance Foundation bevindt zich op de negende verdieping van een pand op Broadway. Als je door de glazen buitendeur binnenkomt valt onmiddellijk de chique entree op, alsof je een duur hotel binnenstapt. Een bewaker knikt je vriendelijk goedendag (maar houdt je wel in de gaten). Eenmaal bovengekomen blijkt die entree slechts een

**'If I can make it there,
I'll make it anywhere'**

schitterend uitgevoerd decor te zijn. Daarachter zijn kantoren die smeken om een grondige renovatie. Later heb ik nog enkele kantoren van binnen gezien, en allemaal vertoonden ze hetzelfde beeld. Het is waar dat de Amerikanen gevoel voor glitter en glamour hebben! Het kantoor van de Limón Dance Foundation heeft hoge ramen waardoor je de (bijna altijd) strakblauwe lucht kunt zien. De authentieke dikke radiatoren tikken er luidruchtig op los. Hier en daar staat een raam open. Nog een wonder dat die ramen ook iedere keer weer dicht kunnen, want de houtrot heeft zijn werk gedaan. Het kantoor bestaat uit één grote ruimte, gescheiden door schotten die werkhoeken creëren, maar niet geluidwerend zijn. Stil is het er dan ook nooit. Mensen lopen in en uit, de telefoon rinkelt onophoudend en er sijpelt piano- en trommelmuziek vanuit de dansstudio het kantoor binnen. Duidelijk zichtbaar is dat Limón hier wordt gekoesterd. Er hangen affiches van voorbije voorstellingen, er staan sculpturen met de beeltenis van Limón en er hangen verschillende portretfoto's aan de muren.

eigen stijl

José Limón werd in Mexico geboren op 12 januari 1908. Als beeldend kunstenaar vertrok hij naar New York om zijn geluk te beproeven. De twintigjarige zag daar een dansvoorstelling van de Duitse dansexpressionisten Harald Kreutzberg en Yvonne Georgi, die een ommekeer in zijn leven betekende. Hij nam les bij Doris Humphrey, die in hem niet meteen een geniaal danser herkende en zelfs overwoog hem te adviseren verder te gaan met schilderen. Maar ze veranderde van mening en niet lang daarna danste Limón in haar gezelschap.

Doris Humphrey en Charles Weidman ontwikkelden in de vroege jaren dertig een dansstijl die zich afzette tegen de strenge regels van het ballet. Met deze nieuwe stijl wilden ze menselijke emoties laten zien op een minder gestileerde

When the curtain rose, I nearly died. The dancers were really supreme. It was the moment of my rebirth. They were so overwhelming. 'My God', I said to the girl who was with me, 'Where has this been all my life?' This is what I've always wanted to do. I did not know it.'

Jose Limon over de voorstelling van Harald Kreutzberg en Yvonne Georgi die een ommekeer in zijn leven betekende.

Citaat uit: *Dance is a moment, A portrait of Jose Limon in word and pictures*. Pennington (NJ): Princeton Book Co. 1993

manier dan bij ballet gebruikelijk was. De natuurlijke bewegingspatronen van het menselijk lichaam en de relatie van beweging tot de zwaartekracht waren hierbij het uitgangspunt. Limón borduurde voort op deze ideeën en ontwikkelde zijn eigen stijl. In 1946 stichtte hij een eigen dansgezelschap, met Doris Humphrey als artistiek leider. Sinds 1978 is Carla Maxwell artistiek leider van het gezelschap. Zij danste zelf nog onder leiding van Limón. Het bijzondere van dit gezelschap is dat het haar eigen stichter heeft overleefd, wat niet vanzelfsprekend is voor een dansgroep. Op het repertoire van de company staat niet alleen werk van Limón. De groep danst ook werk van geestverwante choreografen als Doris Humphrey, Ji-í Kylián, Doug Varone, Mark Haim, Carlos Orta en Antony Tudor. Daardoor blijft het gezelschap levendig en ontstijgt het haar museumfunctie.

swingende muziek

Dat het gezelschap erin slaagt zich in de geest van Limón verder te ontwikkelen, daarvan getuigt het project *Limón and jazz*. Hierin worden twee van origine Amerikaanse kunstvormen -jazzmuziek en moderne dans- bij elkaar gebracht. Billy Siegenfeld is een van de choreografen die een nieuw stuk voor de groep maakt, waarbij hij muziek gebruikt van onder andere Patricia Barber, the Billy Taylor Trio en Miles Davis. Tijdens repetities had de studio een onweerstaanbare aantrekkingskracht op de kantoormedewerkers. Door de swingende muziek kon je onmogelijk achter je computer blijven zitten. Het was fascinerend om te zien hoe het ensemble in het werk groeide en steeds meer ging swingen. Het resultaat is jazzdans zoals je dat (helaas) eigenlijk nooit ziet, gedanst op jazzmuziek.

Onderdeel van de José Limón Dance Foundation is het Limón Institute, waar in de Limón Studio op verschillende niveaus lessen worden gegeven in de Limóntechniek. De lessen zijn open voor professionals en amateurs. Opvallend vond ik de ontspannen sfeer tijdens de lessen. Er heerst geen competitie. Als je naar de ochtendles gaat, heb je bovendien grote kans dat er ook dansers van de company in de les staan. Zij hebben namelijk geen eigen company's, zoals in Nederland

gebruikelijk is. Voor lessen bij de Limón Studio betaal je al gauw elf dollar voor anderhalf uur (zo'n 28 gulden). Maar als je voor een paar maanden in New York bent, kun je overwegen te solliciteren naar een workstudy. In ruil voor lessen doe je dan schoonmaakwerk en kantoorklussen of ben je monitor, wat betekent dat je zorg draagt voor de betalingen aan de deur en eventuele problemen oplost die zich voordoen tijdens de les. Veel dansstudio's bieden overigens deze mogelijkheden.

dakloos

In New York krijg je acuut een Annie- gevoel: als je een probleem hebt dien je dat zelf op te lossen, want Mr. Warbucks is dit keer in geen velden of wegen te bekennen. Op een gegeven moment bleken onze bankpasjes op onverklaarbare wijze geblokkeerd te zijn, waardoor we geen geld konden pinnen. Diezelfde dag bleek ook dat we niet langer konden blijven in het hostel waar we toen logeerden, omdat het vol was. Half februari wordt het namelijk drukker in New York omdat in Argentinië dan de zomervakantie begint en veel jongeren naar New York gaan. Een ander hostel is dan nog niet een-twee-drie gevonden, want hoewel we wel over een creditcard beschikten, accepteren de meeste hostels die niet als betaalmiddel. Een paar dagen rond zien te komen met slechts een paar dollar is dan een hele kunst, en een dag lang rondlopen met het idee dat je 's avonds dakloos bent geen pretje. Het genantste was dat ik een paar dollar aan een collega te leen moest vragen, terwijl ik haar nog nauwelijks twee weken kende. Ik heb dat moment wel tien keer uitgesteld. Dan merk je pas hoe kwetsbaar je als buitenlander kunt zijn in een vreemd land. Gelukkig was er op dat moment het luisterend oor van een Nederlandse choreograaf die al jaren in New York woont, en die ik inmiddels had leren kennen. Op zulke momenten is contact met 'landgenoten' goud waard, al is het alleen maar omdat iemand begrijpt tegen welke problemen je aan kunt lopen, en je kan helpen met het vinden van een oplossing. Wat ik van mijn hele verblijf in New York onder meer geleerd heb, is dat wanneer je een buitenlandse gast in je organisatie hebt, begeleiding geen overbodige luxe is. Zelfs als die gast uit een westers land komt en de taal spreekt.

dansgeschiedenis

Hoewel ik het grootste gedeelte van de tijd aan het werk was, bleef er genoeg tijd over om me onder te dompelen in de New Yorkse cultuur. Dankzij de stage van mijn klasgenote zagen we veel off-Broadwaymusicals. Dat zijn de kleinere Broadway-musicals, die zeker ook de moeite waard zijn. Het was heel verrassend te zien dat een kleine cast in een minidecor toch een volwaardige musical kan neerzetten. Vrijdagavond was vaak 'museumavond', omdat veel musea dan pay what you wish ('betaal wat je wilt') uren hebben. Het was trouwens wel moeilijk kiezen uit het enorme culturele aanbod. Een theater dat je gezien moet hebben is de St. Mark's Church in the Bowery. Het is een van oorsprong Nederlands kerkje waar nog steeds diensten worden gehouden, maar dat 's avonds wordt omgetoverd tot theater. Ik zag er een voorstelling van Risa Steinberg, ex-danser van de Limón Dance Company. Ze danste A Celebration of Dance, een programma

waarin ze de geschiedenis van de dans laat zien aan de hand van solo's van onder andere Isadora Duncan, Doris Humphrey, José Limón, Anna Sokolov en Mark Morris. Twee jaar geleden danste ze dit programma op het Holland Dance Festival in Den Haag. Doordat dit theater sober is ingericht- geen pluche stoelen maar kantinestoelen en kussens op de grond en heel eenvoudige belichting- krijg je het gevoel alsof je getuige bent van de dansgeschiedenis van halverwege de vorige eeuw. Alleen de altijd loeiende sirenes van politie, brandweer en ambulance houden je bij de tijd. Wie een gratis dansvoorstelling wil zien kan zich als kaartverkoper aanmelden bij een off-Broadwaytheater. Een tip is om hiervoor de prikborden bij de dansstudio's in de gaten te houden: er worden regelmatig kleedsters en kaartverkopers gevraagd. Gelukkig krijgen studenten bij veel theaters flinke korting. Vooral het New York City ballet is hierin gul.

sponsors

Mijn werk bij Limón bestond voornamelijk uit het assisteren van de general manager, de executive director en de office manager. Dat kwam erop neer dat ik hielp met het typen van brieven of subsidieaanvragen (soms op een ouderwetse typemachine!), dat ik informatie moest zoeken op internet, hielp met het verzendklaar maken van mailings of boodschappen voor het kantoor deed. Daarnaast beantwoordde ik de telefoon.

Door het doen van deze relatief eenvoudige klusjes krijg je vanzelf een beeld van het dagelijks reilen en zeilen binnen zo'n organisatie. Zo leerde ik het een en ander over de manier waarop Amerikanen omgaan met sponsors. Terwijl in Nederland veel culturele instellingen sponsors angstvallig op een zo groot mogelijke afstand proberen te houden vanwege de angst voor bemoeienis met het artistieke product, prijken op de sponsorlijst van de Limón Dance Foundation namen als Philip Morris, AT&T, IBM, en Microsoft. Toen ik aan de executive director vroeg wat hun opinie is over het feit dat een sigarettenfabrikant een dansgezelschap sponsort, antwoordde hij: 'Het is niet aan ons om te oordelen of Philip Morris deugt of niet'. Hij voegde er nog net niet aan toe: 'Geld is geld'.

levend museum

Al werkende ervaar je ook cultuurverschillen. Het voeren van een telefoongesprek bijvoorbeeld doen Amerikanen anders dan Nederlanders. Zo is het niet vanzelfsprekend dat iemand zijn naam zegt als hij de telefoon opneemt en het beëindigen van het gesprek doen ze zo abrupt dat je eerst denkt dat iemand kwaad of geërgerd de telefoon heeft opgehangen, totdat je merkt dat iedereen dat zo doet en dat die manier blijkbaar normaal is.

Een van de eerste dingen die mijn Amerikaanse collega's aan me vroegen, was wat mij naar New York bracht, wat ik zo bijzonder aan de stad vond. Ik kwam tenslotte helemaal uit Nederland. Buiten het feit dat de stad op zich de moeite waard is, is het voor mij vooral een levend museum voor moderne dans. Je kunt er nog iets proeven van de tijd waarin de modernedanspioniers leefden en werkten, ook al is New York sindsdien wel veranderd. Dus wie naar de roots van de moderne dans op zoek is, mag New York beslist niet overslaan.

Toen het einde van de stage naderde begon ik ook te begrijpen waarom mensen die naar New York gaan vaak later terugkeren dan gepland. Ook ik wilde nog lang niet naar huis, maar de plicht van het afstuderen riep. Eenieder die plannen

heeft om naar New York te gaan is bij dezen dus gewaarschuwd. •

Literatuur:

- José Limón, *An unfinished memoir*. Middletown (CT): Wesleyan University Press 1998
- Daniel Lewis, *The illustrated dance technique of Jose Limon*. New York: Harper and Row 1984

Meer weten over de Limon Dance Foundation? Zie www.limon.org